

मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। पवमानः सोमः। गायत्री

स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया। इन्द्राय पातवे सुतः ॥ ९.००१.०१

सोम- रस। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। पातवे- अनुभवाय। सुतः- निष्पन्नः। स्वादिष्ठया- स्वादुतमया। मदिष्ठया- अतिशयेनेन हर्षतृप्तिदया। धारया- विच्छित्तिरहितधारया। पवस्व- प्रवह ॥१॥

रक्षोहा विश्वचर्षणिभि योनिमयोह्यतम्। द्रुणा सधस्थमासदत् ॥ ९.००१.०२

रक्षोहा- राक्षसनाशकः। विश्वचर्षणिः- सर्वद्रष्टा सोमो रसः। द्रुणा- द्रोणकलशेन रसोपलब्धिस्थानप्रतीकेन। सधस्थम्- सहस्थानम्। अयोहतम्- हिरण्मयम्। योनिम्- स्वसदनमृताख्यम्। अभ्यासदत्- अभ्यासीदति ॥२॥

वरिवोधातमो भव मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः। पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ९.००१.०३

वरिवोधातमः- अतिशयेन संप्रदायकः। भव। मंहिष्ठः- महात्मा। वृत्रहन्तमः- अतिशयेन आवरणशक्तिभेदकः। मघोनाम्- संपद्धताम्। राधः- समृद्धिम्। पर्षि- देहि ॥३॥

अभ्यर्ष महानां देवानां वीतिमन्धसा। अभि वाजमुत श्रवः ॥ ९.००१.०४

महानाम्- महात्मनाम्। देवानाम्। वीतिम्- अनुभवम्। अन्धसा- अन्नरूपेण। अभ्यर्ष- अभिगच्छ। वाजम्- बलम्। उत- अपि च। श्रवः- दिव्यश्रोत्रानुभवम्। अभि- अभिगमय ॥४॥

त्वामच्छा चरामसि तदिदर्थं दिवेदिवे। इन्द्रो त्वे न आशसः ॥ ९.००१.०५

दिवेदिवे- प्रतिदिनम् । तत् । इत्- एव । अर्थ- पुरुषार्थम् । त्वाम्- भवन्तम् । अच्छ- अभिलक्ष्य ।
चरामसि- चरामः । इन्दो- शुष्कहृदयस्यापि क्लेदनकर । नः- अस्माकम् । आशसः- मन्त्राः । त्वे-
त्वयि भवन्ति ॥५॥

पुनाति ते परिस्त्रुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥ ९.००१.०६

ते- तव । परिस्त्रुतम्- क्षरन्तम् । सोमम्- रसम् । सूर्यस्य दुहिता- उषा ज्ञानोदयदेवता । वारेण-
उत्तमेन । शश्वता- नित्येन । तना- रूपेण । पुनाति- पवित्रीकरोति । विद्यया धार्मिकरसः पवित्रो
भवतीति भावः ॥६॥

तमीमण्वीः समर्य आ गृभ्णन्ति योषणो दश । स्वसारः पार्ये दिवि ॥ ९.००१.०७

समर्ये- मनुष्यसमूहहिते । पार्ये- परे । दिवि- नभसि । तमीम्- एतं तं रसम् । दश योषणाः
स्वसारः- दशदिकसंबन्धिन्यः स्वतः सरणशीला मूलशक्तिधाराः । अण्वीः- सूक्ष्माः । आ
गृभ्णन्ति- आगृह्णन्ति ॥७॥

तमीं हिन्वन्त्यग्नौ धमन्ति बाकुरं दृतिम् । त्रिधातु वारणं मधु ॥ ९.००१.०८

तमीम्- अमुमेनम् । अग्नौः- सूक्ष्मा मूलशक्तिधाराः । हिन्वन्ति- प्रेरयन्ति । बाकुरम्-
ज्वलन्तम् । त्रिधातु- भूर्भुवःसुवःस्थानम् । वारणम्- उत्तमम् । मधु- मधुरम् । दृतिम्-
विदारणीयं रसभाजनं रूपम् । दृणोतीति दृतिः । धमन्ति- रसार्थमभिषुण्वन्ति ।
रसस्रवार्थमुपासनेन मर्मभेदनं कुर्वन्ति ॥८॥

अभीश्ममघ्न्या उत श्रीणन्ति धेनवः शिशुम् । सोममिन्द्राय पातवे ॥ ९.००१.०९

इन्द्राय पातवे- ईशानशीलाधिदैवतस्यानुभवाय । इमम्- एतम् । सोमम्- रसम् । शिशुम्-
स्ववत्समिव स्थितम् । अघ्न्याः- अहिंस्याः । उत- अपि च । धेनवः- चित्किरणाः । श्रीणन्ति-
संस्कुर्वन्ति ॥९॥

अस्येदिन्द्रो मदेष्वा विश्वा वृत्राणि जिघ्रते । शूरो मघा च मंहते ॥ ९.००१.१०

अस्य- सोमरसस्य । मदेषु- हर्षेषु । इन्द्रः- परमेश्वरः । विश्वा वृत्राणि- सर्वाणि आवरणानि । आ
जिघ्रते- नाशयति । शूरः- समर्थ इन्द्रः । मघा च- संपदश्च । मंहते- प्रयच्छति ॥१०॥